

מחנך

מדור

קודם

משא כ"ק מרן אדמו"ר ה"פני מנחם" זצוקללה"ה
ככלות ה"שלושים" לפטירתו של המחנך הגה"ח רבי גד'ל אייזנר זצ"ל

מחנך מדור קודם

דברי התעוררות שנשא כ"ק מרן אדמו"ר ה"פני מנחם" זצוקללה"ה, ככלות ה"שלושים" מפטירתו של מורנו, הגאון החסיד רבי גודל אייזנר זצ"ל במסגרת פתיחת הזמן לכל בחורי הישיבות דגור

כבוד אנשי הצוותות הרוחניים במוסדותינו הקדושים, העוסקים במלאכת הקודש של בנין נשמות ישראל, אישים נכבדים, כל הקהל הקדוש הזה שהתאסף כאן; ואחרון אחרון חביב: תלמידי ישיבותינו הקדושות.

כבוד קדושת מרן אדמו"ר שליט"א [בעל ה"לב שמחה" זיע"א] הורה להימנע מהספד, שהרי חודש ניסן היום, אלא לעשות זכר לר' גודל זצ"ל. מה הכוונה "לעשות זכר" וכיצד עושים זאת?

בתור אחד מהעוסקים במלאכת הקודש, מלאכת החינוך, חש אני ביותר את חסרוננו של ר' גודל ז"ל, כמו שאיתא בפרק "מקום שנהגו" (פסחים נד:), שיש מקומות שנהגו לעשות מלאכה בתשעה באב ויש מקומות שנהגו שלא לעשות, ובכל מקום תלמידי חכמים בטלים. ברש"י וברא"ש מתבאר הטעם, שתלמיד חכם צריך להחמיר על עצמו יותר משאר העם.

אמנם במאירי מובאת שיטה מחודשת, שהתלמיד חכם מבין ויודע יותר כמה גדולה האבידה בחורבן הבית, ועל כן תלמידי חכמים בטלים בכל מקום. כך גם בעניננו: על אף שכיום אין דין תלמיד חכם – מכל מקום הנני מאלו שעדיין זוכרים את הדור הקודם, את אנשי החינוך, את אנשי הצורה ברי הדעת; דור שעלה כעולה תמימה

מחנך מדור קודם

השמימה. כיום יש לנו, בחסדי שמים, מחנכים מהדור הצעיר, שלא זכו להכיר אותו דור דעה; אני, שזכיתי להכיר – מרגיש ביותר את חסרוננו של מחנך כר' גודל, מחנך מהדור הקודם.

ידועה ההלכה, שאחר שיהודי נפטר מן העולם אומרים "קדיש", זאת משום שבכל יהודי יש קדושה מסוימת, המסתלקת עם פטירתו, ויש להשלים זאת באמירת "יתגדל ויתקדש", בהגדלת הקדושה.

כשמחנך כר' גודל הסתלק מן העולם, כמה כוחות חינוך עם כל הלב יחסרו! ר' גודל היה מונח בחינוך, כל מהותו נילושה בענייני חינוך! ומעתה נבין היטב דברי כ"ק אדמו"ר שליט"א בצוותו "לעשות זכר לר' גודל". מהו הזכר? – בגמרא איתא (קידושין י"ג): כי נח נפשיה דר' אסי, עיילו רבנן לנקוטי לשמעתתיה, וברש"י שם: "נתקבצו לביהמ"ד ואמרו: כל ששמע שמועה מפיו, יאמרנה באזני חביריו, כדי לצרפם שלא ישתכחו". אף אנו נענה ונאמר מה שהיה ר' גודל עצמו אומר לעת שכזאת, מה היו דבריו של ר' גודל בפתיחת זמן. אומר אף אני דברים, שאותם היה ר' גודל בוחר לומר בהזדמנות שכזו – וזהו הזכר לר' גודל.

האמת לאמיתה

דומני כי במהותו של כל טיפוס חסידי עתיק יומין, ובפרט במהותו של ר' גודל, מצוי היסוד של "אל תרמה את עצמך", (לאז זעך נישט גענאר'ן). זהו הא' ב' של יהודי חסידי וקו של מחנך חסידי. "אל תונו איש את עמיתו" (ויקרא כה, יז), אמר הרבי מקאצק זיע"א – אל תרמה את האמת של עצמך. ר' גודל עסק תמיד בחיפוש אחר האמת, באבחנת אמת למהות המצב העכשווי, כך בכל העניינים, אולם בעיקר – במה שעסקו כל גדולי הדורות: במלחמת היצר. מלחמת

היצר היא המלחמה העיקרית העומדת בפני כל עובד ה' ובעיקר בשנות הנעורים, וזוהי מלחמה קשה וכבדה.

שלמה המלך ע"ה, החכם מכל אדם, קרא לו "שונא" (סוכה נב.). ובאמת נאמר ב"ילקוט תהילים" (לד): וכי יש לך שונא גדול מזה, הגדל עם האדם שבעים שנה ובכל יום חפץ להמיתו? והיצר הרע הזה, אם כי נאמר עליו (קהלת ד, יג) "מלך זקן וכסיל", הרי זה משום שהוא עוסק עם כסילים, אבל הוא עצמו מנוסה ומיומן במלאכתו עד להפליא, והוא זה שמרמה את האדם לכל אורך הדרך ומנסה להכשילו בזה ובבא, ולטרוד את האדם משני העולמות. זהו היצר הרע המרמה את האדם ומכניס בו דמיונות שוא, שהם גופא כח היצר. ועל זה אמרו חסידי קמאי: "אנכי עומד בין ה' וביניכם", – ה"אנכי", הנגיעות האישיות, חוצצות בין האדם לבין קונו. וזו היתה כוונתו באומרו, שעיקר עבודת המחנכים החסידיים היא שהאדם לא ירמה את עצמו, אלא יעשה תמיד חשבון אמיתי, מה מצבו ומה עליו לעשות כדי להיפטר מאותו יצר הרע.

הדרך להיפטר מהיצר הרע כתובה מפורש בגמרא במסכת סוכה (נב:) וקידושין: "אם פגע בכך מנוול זה – משכהו לבית המדרש, אם אבן הוא – נימוח" עוד נאמר שם: "בראתי יצר הרע בראתי תורה תבלין". נרחיב קצת את הדיבור על עמקות דברי חז"ל, ומהו ההסבר בכפילות העצות "משכהו לבית המדרש", ו"בראתי תורה תבלין".

תחילת ענין מלחמת היצר הוא כמובן בתורה. בלא תורה לא מתחיל כלום. היצר הרע יכול להערים על האדם, להעניק לו הרגשה מדומה של חסידות, של מדרגות, וכדומה, אולם בלא תורה אין קיום לשום דבר. כמו שנאמר להדיא במשנה באבות: (ב, ד) "לא עם הארץ חסיד", ומפורסמים דברי זקני ה"שפת אמת", המובאים במכתבו של כ"ק אבי ז"ל לדודי ר' איטשע דוד בידרמאן ז"ל, שבשנים

מחנך מדור קודם

הצעירות יש להיזהר מלהתהלך במחשבות ובדמיונות, שכן בלא תורה נחשבות כל המדרגות כולן לדמיונות.

אולם יש דבר נוסף חשוב ביותר, והוא עוד מוקדם אף לתורה: "דרך ארץ קדמה לתורה" (ויק"ר ט, ג). אומרים משמו של ה"חידושי הרי"מ" זיע"א, שהשבת שלפני חג השבועות נקראת "שבת דרך ארץ", משום שהיא קדמה לתורה. מהי הדרך ארץ שקדמה לתורה? – זו היראת שמים, כדברי הגמרא במסכת שבת (לא), שתורה בלי יראת שמים הרי זה כמעלה שק חטיין לעליה בלא קב חומטין, שאומרים לו "מוטב שלא העלית".

תורה בלא יראת שמים אינה תורה. איתא במשנה בעדויות (ב, י): "משפט רשעים בגיהנם מפסח ועד עצרת". פירושים רבים נאמרו בזה, ונעמוד על אחד מהם. חג השבועות מסוגל לקבלת התורה, אולם יש לאדם לפעול בעצמו בעבודת המידות, ביראת שמים, טרם הגיעו למועד זה של מתן תורה. לכן ניתנו לעם ישראל ארבעים ותשעה יום מפסח ועד עצרת, ימי הספירה, כדי לתקן המידות ולהכשיר עצמם ביראת שמים ובעבודת ה' להיות ראויים לקבלת התורה.

ובהיות הימים האלו מסוגלים לכך, והרשע מניח לימים מסוגלים אלו לעבור מבלי שעושה בהם שימוש להטבת מדותיו, הרי הוא ראוי לעונשו בגיהנם. זוהי היראת שמים, הדרך ארץ, שבלעדיה אין התורה נקראת תורה. כדי שתוכל לשמש כעצה בפני היצר הרע. יש לו לאדם לא לרמות את עצמו, אלא להיות בבחינת מארי דחושבנא, לדעת מה מצבו האמיתי ביראת שמים ובתורה, ורק אז ניתן להתגבר על היצר.

תורה תבלין

זוהי אפוא התורה, שהיא תבלין ליצר הרע. אולם, עמדנו על כך, שמלבד לימוד התורה נאמר גם שיש למשכו לבית המדרש –

ומה הכוונה בכך ומה נוסף בזה? בית המדרש שהוא מקום של קדושה. מוסדות החינוך דאנ"ש, אשר נבנו בקדושה ובטהרה; בית המדרש הזה, שנבנה ע"י כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א, הוא בית של קדושה. כמה נפשות שיקעו בבנין, כמה מסירות נפש, כמה זכות אבות יש כאן, בקירות הבית. אינני אוהב מליצות, אבל ניתן בהחלט לומר: כמה דם מושקע בבניני החינוך שלנו! וזאת על פי אמרתו החריפה של הרבי מקאצק זי"ע: "קדושים תהיו" – "דמיהם בם", דם שישפך – אבל שהקדושה תהיה. ומבחינה זו של ריסון ושל שמירת גדרי הקדושה, הרי שדם ממש, "הדם הוא הנפש", מושקע כאן בבנין.

הרבי ה"בית ישראל" זי"ע"א, הרבה להביא את דברי הגמרא בזבחים (קיב:), שבשילה היו הקדשים נאכלים בכל הרואה, ולא היו צריכים מחיצות; וכדברי הגמרא שם (קיה:), שעין שלא רצתה ליהנות מעבירה – תזכה ותאכל בכל הרואה, ותאכל בין השנואים, עי"ש.

בעומק הכוונה הוא, שהעין הקדושה מקימה חומות בלתי נראות של קדושה. עין קדושה, עין חסידית, שנשמרת לא להסתכל היכן שלא צריך, היכן שהיצר מפתה, הרי זה כאילו בנתה העין סביב עצמה חומה בלתי חדירה. וזהו השכר ליוסף, שהסביבה הנראית לעיניו הופכת להיות סביבה קדושה, בה ניתן לאכול קדשים.

מוסדות החינוך שלנו נבנו על ידי עין של קדושה, עין של טהרה. בית המדרש הוא המקום היחיד שאוירו מסוגל להביא את האדם למצב מוכשר של דרך ארץ קדמה לתורה, שהיא התבלין היחיד ליצר הרע. מובנת אפוא היטב הכפילות: התורה – התבלין – אינה עומדת בפני היצר, כל עוד לא נתקיימה העצה המקדימה של "משכחו לבית המדרש", היינו אוירה של קדושה וטהרה, לצאת מן החולין ולהכנס לקדושה. עם לימוד תורה כזה, שאין בו "משכחו לבית

מחנך מדור קודם

אוצר החכמה

המדרש", שאין בו התנתקות מאוירת החולין, לא ניתן להתמודד במלחמת הקיום האכזרית, מלחמת היצר.

לעומת זאת לא די ב"משכחו לבית המדרש" בפני עצמו; משום שאפשר להכנס לבית המדרש ולהשאיר את הלב בחוץ, כמו שמוכא ב"תפארת שלמה" ובשם הרבי מקאצק על הפסוק: "והבל הביא גם הוא", היינו שהוא הביא והקריב את עצמותו, עהר האט זיך מיט גיברענגט.

ובאמת מקור אימרה זו בדרשת רבי ישמעאל בזבחים ובתורת כהנים על הפסוק "יביא אותו". דרש רבי ישמעאל: את עצמו יביא. ותמוהה הכוונה: אם לסמיכה – הרי כבר אמור, ואם בלא סמיכה – הרי ניתן לשלוח את הקרבן על ידי שליח. אלא הכוונה, שיתכן שיגיע האדם לבית המקדש עם קרבן, אולם לבו בל עמו, טרם גמר בלבו לעשות כן. היינו, הכוונה והרצון אינם במקומם, במחשבתו הוא עדיין בחוץ, טרם נתקיים ה"משכחו לבית המדרש".

אוצר החכמה

אפשר להימצא בבית המדרש, להתפלל, להתנדנד, ולעשות עוד פעולות חיצוניות שכאלו, אולם הלב עדיין בחוץ. וכמו שמצאנו, שהפסוק קורא לאדם, שהיה מאסקופת העזרה ולחוץ "מי שהיה בדרך רחוקה", עהר איז נאך ווייט. וכמו כן איתא מאבי ז"ל (ה"אמרי אמת" זי"ע) בשם ה"חידושי הרי"מ" על הפסוק (דברים כא, י) "כי תצא מחנה על אויבך": מחנה – הכוונה לרמ"ח איברי האדם. כאשר יוצאים למלחמה, יש לצאת עם כל האיברים. ומה הכוונה בזה? וכי מדובר בבעלי מומים, שמשאירים את אבריהם מחוץ לגופם? אלא הם הם הדברים: מלחמת היצר מותנית בכך, שהיוצא למחנה נמצא עם כל אבריו חושיו ומחשבותיו בבית המדרש פנימה.

וזהו עומק הפשט בדברי הגמרא בקדושין (כב:), שעבד עברי נרצע באזנו, משום שאומרים: "אזן ששמעה על הר סיני" כי לי בני

ישראל עבדים" או "לא תגנוב", והלך וגנוב או מכר עצמו – תרצע". ותמוה: וכי גונבים עם האוון? הלא גונבים עם היד, מוכרים עם היד, מה פשר הרציעה באוון? אלא שתפקיד האוון הוא להגיע לשמיעה כזו, שתכפה על כל האיברים ציות מושלם. אם מסוגלת ידו של אדם לגנוב – אות הוא כי השמיעה לא היתה שמיעת אוון כדבעי. אפשר לתת לדברים "לעבור" ליד האוון בלא שיכנסו לאוון.

כך גם בעניננו: אפשר לתת לגוף להיכנס לבית המדרש ועם זאת להיות מחוץ לו. ולכן צריכים את שתי העצות: "משכחו לבית המדרש", ואז – ללמוד תורה כדבעי, ומכאן ואילך הקב"ה עוזרו לנצח את היצר.

היצר שותף בכל

אמחיש את הצורך ואת הביאור באותן שתי עצות, על פי שני ענינים, ששמעתי בילדותי.

שמעתי מפי חסידים ישישים מדור דעה שאמרו משמו של הרבי ר' בונם מפרשיסחא זי"ע"א, שאמר כך: כאשר מתיישב אדם לסעודת מרעים בדיבוק חברים – גם היצר הרע מתיישב עמו; ללימוד פרשה חומש עם רש"י – היצר הרע עמו; מדרש או משניות – עדיין היצר הרע מצטרף; ואפי' בדף גמרא נעשה היצר הרע שותף. מתי מצליח האדם להורגו לחלוטין? – כאשר הוא מתיישב ללמוד דף גמרא עם תוספות בהבנת הלב או אז נפרד הוא מהיצר. עד כאן דברי האימרה החריפה כפי שנתבארה להלן.

עובדה נוספת, שבה נזכרתי היום, תתרום להמחשת אותם ענינים, שבהם עסקנו זה עתה.

הייתי בן אחת עשרה שנים וחצי באותה תקופה, ותמיד קנאתי באותם בני תשחורת שהגיעו "נמיעה" אל אבי זי"ע"א. בתור

מחנך מדור קודם

ילד חשתי, שחמרה לי אותה "נסיעה" כדי לבטא את מידת החסידות לאבי זי"ע, שכן תמיד הייתי לידו, וניתן לומר, שלא זוהי ידי מתוך ידו. השתוקקתי לכן, מתי תגיע לידי הזדמנות של "נסיעה" ואממשנה.

לפעמים חשבתי, שאולי אסע בערב שבת ברכבת אל מחוץ לגור, ואחזור כדי לקיים "נסיעה", אולם הבנתי, שזוהי נסיעה מרומה, מדומה, אֶפְגַּענאַרטע מעשה, שלא יתרום מאומה לעבודת ה'.

והנה, באותה תקופה נזדמן, שאבי זי"ע א היה באוטוואצק, ואני שהיתי בימי השבוע בגור, בכדי לא להפסיד את הלימוד אצל המלמדים הקבועים שלי, היה עלי לנסוע לקראת שבת לאוטוואצק, אל אבי. "נסיעה" זו נחשבה אצלי כמוצא שלל רב. עליתי על הרכבת מרוגש כולי, ומצאתי את עצמי עומד על יד אב ובנו, או סב ונכדו, שחזותם הוכיחה עליהם שאף הם נוסעים לאבי זי"ע א, ויעדם הוא אוטוואצק.

הצטרפתי אליהם בטבעיות, והטיתי אזן לשיחה שנערכה ביניהם. שמעתי את המבוגר אומר ברצינות לצעיר: "דע, כי בבואך לערוך נסיעה אל הרבי הקדוש, היצר הרע מתלווה אליך לנסיעה ומנסה לטמון לך פח". הוא המשיך ואמר לו את האימרה הקודמת שהזכרנו, שהיצר הרע, הבעל דבר, מתלווה ומשתתף בכל פעולה טובה. הילד, בתמימות ובבהלה, שאל: "והקויטל?... הרי הקויטל נכתב בקדושה ובהכנה רבה על מנת להיכנס לקודש פנימה, וכי גם לפעילות זו היה הבעל-דבר שותף?..."

והמבוגר ענה: "אכן כך, הבעל דבר הינו שותף גם לכתיבת הקויטל". הצעיר נשתתק לכמה דקות, נרעש ונפחד, ואז שאל: "ואולי אין ראוי הדבר, שאכנים קויטל כזה לרבינו הקדוש?"

והמבוגר השיבו: "לא. להיפך, הכנס תכנים את הקויטל, ואל דאגה – הרבי הקדוש יקרא בפנים רק את הקויטל שלך".

חילופי הדברים ששמעתי עשו עלי רושם עצום. וכשפגשתי את אחי, ה"בית ישראל" זיע"א, סיפרתי לו בקצרה, שכך שמעתי מאחד החסידים בדרך, ושאלתי אם הדברים אכן נכונים. ענה לי ה"בית ישראל", כדרכו בקודש, בקיצור: "גאנץ גוט געזאגט, וועסט עלטער ווערען וועסטו שוין פארשטיין" (טוב מאד אמר, כשתגדל תבין) הרי שיש לי הסכמה מאחי, שאוכל להבין עומקם של דברים...

למעשה מבוארים דברי החסיד על ידי מקור מפורש בש"ס, על פי הסבר חסידי המופיע ב"עבודת ישראל" להמגיד מקווצ'ניץ זיע"א, ומרומז גם ב"אור החיים" הקדוש בפרשת אחרי מות. הגמרא מספרת במסכת יומא (עא:): מעשה בכהן גדול, שלא היה ראוי, אלא שנתמנה על ידי כסף. לאחר גמר עבודתו ביום הכיפורים, יצא מבית המקדש ופגש את שמעיה ואבטליון יוצאים מבית מדרשם עם ציבור גדול של מלווים. [כפי הנראה היה לציבור תלמידים "חוש ריח מפותח" וידעו, שעדיף להסתובב ליד שמעיה ואבטליון ולא ליד הכהן גדול, על אף היותו עובד עבודת הקודש בבית המקדש].

חלשה דעתו של הכהן הגדול בראותו את הציבור הקדוש, שעוטר את שמעיה ואבטליון – [ומזה גופא מוכח, שאותו כהן גדול לא היה ראוי לעבודתו. שאם היה ראוי – מה איכפת לו וחורה לו כבוד הזולת? אדרבה, היה עליו לשמוח ולהנות מכבוד התורה של שמעיה ואבטליון] – ואמר "ייתון בני עממיא לשלם". היינו, שלום לכם בני האומות, לפי שהיו שמעיה ואבטליון בני גרים, ונתכוון לבזותם על מוצאם הנחות לעומת מוצאו המיוחס. ענו לו שמעיה ואבטליון: "ייתון בני עממיא לשלם, דעבדי עובדא דאהרן, ואל ייתי בן אהרן לשלם, דלא עביד עובדא דאהרן".

מחנך מדור קודם

היינו, אכן לנו מגיעה ברכת השלום, בהיותנו עושים עובדא דאהרן, וכדברי רש"י על אתר – "אוהב שלום ורודף שלום", ואילו לבנו של אהרן לא מגיעה ברכת השלום מאחר שאינו נוהג כעובדא דאהרן. [ומסתבר, שענו לו כך ביום כפור, כדי שהציבור ילמד, שכך אין מדברים].

בספרים חסידיים נאמר פשט נוסף על מהי "עובדא דאהרן". עבודת הכהן בפועל אכן צריכה להיעשות לפני ולפנים על ידי כהן גדול מיוחס בלבד, אולם יש חלק נוסף של העלאת העבודה לריח ניחוח אשה לה', להביא את הדברים שיעלו כראוי לשמים, את זאת עושים דווקא הצדיקים גם אם הם נמצאים מחוץ לבית המקדש, שמעיה ואבטליון הם אלה שעשו את עבודת היום, את ה"עובדא דאהרן"...

הכהן הגדול הוא הידיים של כל ישראל, אולם שמעיה ואבטליון הם המוח והלב, הם הדחילו ורחימו, והם מביאים את הפרחא לעילא. הצדיקים האמיתיים לוקחים את העבודה בפועל של שאר האנשים, בוררים את החלק הטוב ומעלים אותו לכתרו של מלך מלכי המלכים הקב"ה.

אחת העבודות המכריעות ביותר בבית המקדש ביום הקדוש היתה הגורל על שני השעירים. לקחו שני שעירים שווים לגמרי, במראה בקומה ובדמים, והעמידו את שניהם בשווה ממש, והכהן הגדול שם על שניהם קויטלאך, קויטל אחד לה' וקויטל אחד לעזאזל. השעיר לעזאזל היה שיך לגמרי לסט"א, והוא נשא עליו את כל עוונות בני ישראל לעזאזל המדברת. היתה בזה עבודה גדולה עד כדי כך, שהמשלח את השעיר לא הוציא שנתו. והנה, עבודת הבחירה בין שני הקויטלאך הוטלה על ה"עביד עובדא דאהרן", הם הצדיקים שעבדי עובדא דאהרן, שעושים את עבודת הכהן הגדול בכוונה הפנימית, ותפקידם לברור – את הקויטל של לה' בנפרד, ואת הקויטל של השעיר לעזאזל בנפרד.

זהו המקום לאותה אימרה עמוקה, וזו הכוונה בענין כתיבת הקויטל. לפעמים מכנים הכותב מחשבות זרות בכתיבה, כדי להראות טוב בעיני האחרים, בעיני עצמו, בעיני הרבי. את כל זאת רואה הרבי. הבעל דבר יכול להגיע עד לחדרו הקדוש, אבל שם, כשהרבי הוא אמיתי, הוא כבר רואה מה לה' ומה, חלילה, לא.

וכעין זה אפשר להסביר את דברי הגמרא בבבא מציעא לג. מתבאר שם, שיש לנהוג כבוד ברבו אפילו לא האיר עיניו אלא בהלכה אחת או במשנה אחת. והגמרא מביאה שתי דוגמאות: "אמר רבא: כגון רב סחורה, דאסברן זוהמא ליסטרוך. ושמואל קרע מאניה עליה התוא מרבנן, דאסבריה אחד יורד לאמת השחי ואחד פותח כיוון", עי"ש.

הדוגמא הראשונה – זוהמא ליסטרוך – הרי זו כף, גדולה שתפקידה להסיר הזוהמא מהכלי בשעת הבישול. הדוגמא השניה, זוהי משנה בתמיד: כיצד פתחו את דלתות המקדש, אחד היה פותח פישפש קטן, וממנו היה השני פותח חלון, עי"ש.

מה הכוונה בדברי חז"ל, שבחרו דווקא בשתי דוגמאות אלו? מה הם דברי חכמים וחידותם? רעיון עמוק נרמז כאן: הלימוד אינו רק הבנת הענין אלא הארת העינים, התקרבות לקב"ה, דחילו ורחימו, ביטול היצר. וזו כוונת רבא, שרב סחורה לימדו כיצד להעביר את הזוהמא על ידי לימוד התורה, והתוא מרבנן לימד את שמואל איך פותחים פתחי קודש על ידי לימוד התורה, איך מעלים את התורה הנלמדת להיכלי הקודש לשמים.

גדלותו של רבי גודל

על ר' גודל ז"ל אפשר לומר בפה מלא, שהוא היה הזוהמא ליסטרוך של תלמידיו הרבים. תמיד חיפש לנקות את הזוהמא, כמו בעלת

מחנך מדור קודם

בית טובה, שאף פעם אין דעתה נוחה מרמת הנקיון בבית, ומחפשת תמיד איך להרבות סדר ונקיון.

ומעתה נשוב לאותם שני גדרים, שנאמרו בגמרא (קדושין ל:): "משכחו לבית המדרש" ו"תורה תבלין". התורה עצמה צריכה להיות אחר ה"משכחו לבית המדרש", אולם ב"משכחו לבית המדרש" בלבד עדיין אין די. הבעל דבר ממשיך לתוך בית המדרש, הבעל דבר אפילו כותב קויטל ביחד, הבעל דבר שותף לכל דבר, ניתן למחותו רק בדף גמרא עם תוס' בעיון, הנלמד בקדושה בתוך כתלי בית המדרש, אלא, שצדיק הדור יכול להעלותו בדחילו ורחימו לשמים, ואז מתפטרים הימנו לגמרי.

וזוהי הכוונה. שלא יאמר אדם: אם כן, אם גם עם דף גמרא וגם בבית המדרש הוא נמצא, מהי התכלית? התשובה היא: מחוץ לבית המדרש ובלא דף גמרא – בוודאי לא תצליח; עליך לעשות את המוטל עליך בשלימות, להיכנס לבית המדרש ולהתעמק בדף גמרא עם תוס', ואז "לולא הקב"ה עוזרו" (שם), אז באה הסייעתא מהקב"ה לפי ערך ההשתדלות.

אוצר החכמה

והנה, היצר הרע הזה, שבו אנו עוסקים, פנים רבות לו. ה"אבני נזר" אומר על דברי הגמרא בחולין (צא.) דאיתא, שנחלקו שם על שרו של עשו, כיצד היה נראה ליעקב. חד אמר: כתלמיד חכם נדמה לו, וחד אמר: כגוי נדמה לו. הכוונה ליצר הרע, שפעמים אומר לאדם: הרי אתה ממילא כבר נכשלת, "כגוי נדמה לו", יש לך ראש חלש ולא תצליח, חבל על עבודתך; ופעמים "כתלמיד חכם נדמה לו", היצר הרע אומר לאדם: אתה כל כך כשרוני, תספיק הכל גם בלי להתייגע. אבל באמת שני היצרים הם דמיון בעלמא.

שמעתי בעדות ברורה מאחד מרבותי, שהגאון הקדוש ר' יעקב מליסא בעל ה"חוות דעת" היה בילדותו בעל כשרון חלש

מאד, בעל ראש כבד מאד. אבל לאילו הישגים הגיע! הוא היה גאון הדור, גאון עולם, בהבנה, בזכרון, בהכל. אין אדם שאינו מסוגל, רק שהיצר הרע דובר אליו כך... צריכים רק לנסות את הכח.

גם היצר הרע השני, שמכנים גאווה באדם, הוא רק דמיון. וכי יש מי שיכול להתגאות בתורה?! והרי נאמר בגמרא בשבועות (ה). בשם אביו, שכל כך הרבה למד ולימד "גבי תורה... דאיכא דהוה ידע ביה?!" הלא אין סוף ואין שיעור לתורה.

אולם מלבד אותם שתי פנים, שגילה ה"אבני נזר", יש לו ליצר הרע מאות פנים ועצות ופטנטים איך להכשיל את האדם, איך להביא לכך, שה"אנכי" יהיה "בין ה' וביניכם". הוא מרמה על כל צעד ושעל, ואין עצה אחרת מלבד התורה, ועל זה נאמר "בראתי יצר הרע בראתי תורה תבלין". וכי אין הקב"ה נאמן לומר, שהתורה היא תבלין, גם בלי העדות, שהוא ברא את היצר הרע? הכוונה תוכן על ידי משל: אדם בנה מבנה עם תעלות מילוט. מובן, כי רק אותו בונה יודע את דרכי המילוט בנפתולי התעלות, שהרי הוא בנה את המבנה ואת התעלות. כך היצר הרע: נדמה כאילו יש הרבה תעלות מילוט מפניו, אך רק הקב"ה מכיר את דרך המילוט האמיתית והיחידה, משום שהוא ברא את היצר. וזה שאומר הקב"ה: מה לכם מחפשים דרכים אחרות?! אין דרך אחרת! "בראתי יצר הרע – בראתי תורה תבלין!" אין דרך אחרת. ואותה תורה חייבת להיות בשאיפה הטובה ביותר, בלימוד תורה לשמה.

תורה לשמה

רבי חיים, אחיו של המהר"ל מפראג, תמה על דברי הגמרא (יומא עב:) על מי שזכה ולמד לשמה – "נעשית לו התורה סם חיים", ולא זכה – "נעשית לו סם המות", וכי כיצד אפשר לקרוא לתורה "סם המות"? ועוד: והא נאמר (פסחים ג:) "לעולם ילמד אדם אף על פי שלא

לשמה שמתוך" וכו'. ומסביר הנ"ל באופן אמיתי: לפעמים על אדם לקחת תרופה, שהיא עצמה רעל, אולם כמויות קטנות ממנה מרפאות את המחלה, ועל כן הרופא כותב את הכמות, שאותה יש לקחת על מנת להירפא. אולם מי שיקח את כל התרופה בבת אחת – הרי הוא מסכן את עצמו. כך גם בענין התורה, התורה שלא לשמה – על מנת להתייחר וכדומה (שהרי על מנת לקנטר אסור כלל) הרי היא כמו סם המות, ואין להישאר ברמה הזו. התורה שלא לשמה אמורה להילמד באופן של "מתוך שלא לשמה בא לשמה", כל קטע וקטע מקדם את התכלית להגיע ל"לשמה" ולא להישאר באותו סם המות, העשוי לאנשים חולים בלבד, שזקוקים דוקא לסם הזה.

והעצה לכך, לרצות בכל החשק לעשות איזו עשיה, אפילו הקטנה ביותר, בכוונה טובה בלי שום פניות. שהרי כתב הרמב"ם בפירוש המשניות בסוף מסכת מכות (ג, טז), שכשאדם עושה מצוה אחת, אפילו מצוה קלה – אבל הוא עושה אותה כתיקונה, בלי שום פניות והרהורים כלל, הוא זוכה לעולם הבא. הנחת תפילין אחת כראוי, תפילה אחת כראוי.

אמרתי כבר פעמים רבות, ששמעתי מראש ישיבה אחד, שהתלונן על הלימוד בישיבות, שאינו כראוי אלא בשטחיות. כשרצה לבטא את חריפות רוע המצב אמר "מ'דאווענט אָפּ אַ פאר בלעטער", היינו במקום ללמוד כראוי "מתפללים" את הדפים... כשמעתי זאת נסערתי עד מאד, שכן מדבריו של אותו תלמיד חכם השתמע, כאילו להתפלל כהאי גוונא אין בזה חשש, והבעיה היא רק בלימוד בצורה כזו. והרי איפכא מסתברא! לגבי לימוד איתא במסכת עבודה זרה יט.: "ליגרים איניש וכו' ואף על גב דלא ידע מאי קאמר"; ואילו לגבי תפילה איתא להדיא בברכות ל: "לעולם ימוד אדם את עצמו, אם יכול לכוון את לבו – יתפלל, ואם לאו – אל יתפלל", הרי שהתפילה היא שצריכה להיות בכוונת לב ברורה. תפילה אחת

מחנך מדור קודם

כג

יוצר תוכנית

בכוונה גמורה – כמה חשובה ויקרה היא בשמים, בלי ה"אנכי", בלי היצר הרע, בלי מחשבות שהחבר יראה, שהמשגיח יראה, שהרבי יראה, הרבי רואה הכל ממילא.

הרבי ר' אלימלך כתב: טועה בתפילה חוזר לראש – היינו לכה האבות המסייעים, להתחיל לפחות את תפילת י"ח עם כל תפילה וכל הרצון... יש לזכור, שעבודתינו בתפילותינו ובתורתנו אמורה להתפך למלבוש למלך מלכי המלכים הקב"ה. תארו לעצמכם מי שיתבקש על ידי מלך גדול לעשות עבורו מלבוש מלכותי מיוחד, וכי יעלה על דעתו להלביש אדם אחר באותו מלבוש? הלא בוז יבוזו לו, יוציאוהו להורג; וכאן רוצים אנו, שהמלבוש יעשה עבור הרבי, עבור משגיח, עבור מאן דהוא אחר, והלא המלבוש הוא אך ורק למלך מלכי המלכים. כך צריכים להרגיש בשעת תפילה, בשעת לימוד, ובאופן זה מגיעים לתכלית.

רע נאמן

עוד עצה אחת מפורסמת: דיבוק חברים. משכחו לבית המדרש, שם ימצאו ידידים נאמנים, חברה'ם, קנה לך חבר, ועל ידי זה, בחברותא טובה, אפשר להינצל. זה הרי קנין תורה.

אימרה עמוקה נאמרה בשם ה"חידושי הרי"מ", והעולם טועה בה טעות חמורה. בפרשת יהודה ותמר מופיע בתורה רעהו העדולמי באריכות ובהרחבה. והדבר תמוה: הרי בתורה לומדים מכל תג ומכל אות, מריבוי של ה"א או של וא"ו לומדים תלי תלים של הלכות; וכאן מאריכים כל כך בענין הרע העדולמי.

מכאן, אומר ה"חידושי הרי"מ", אנו למדים גודל הענין של רע, של ידיה, כמה חשוב לו לאדם שיהיה לו ידיד טוב שעמו יוכל לשוחח על כל דבר ודבר, ואפילו על דבר עבירה. יש שחושבים שהכוונה שעל ידי כך ניתן חלילה למצוא שותף לעבירה או שותף

להעלמת הענין, אבל לא זה הפשט. "כל העושה עבירה ומתבייש בה" (ברכות יב:) – בעבירה יש להתבייש. על ידי זקני הקדוש לא נאמרה חלילה שום אימרה, שיש בה משום הקלת ראש בחומר העבירה. כוונתו הקדושה היתה: היות שכפי שאמרנו, ה"אנכי" הוא העומד בין האדם לקונו, רצוי שיתייעץ האדם עם ידיד טוב, עם רַע נאמן, ואז יש סיכוי שה"אנכי", הנגיעות, יתמעט, שהרי לַרַע אין נגיעה, לַרַע יש בוודאי כוונה טובה לעזור, ועל ידי זה אפשר להתעלות ביהדות, כמו שרואים באמת אצל רעהו העדולמי, שמלכות בית דוד יצאה מתוך הרעות בין שני הרעים.

ואכן, כך היא המידה הנכונה, להיות תמיד בחבורה טובה, בחברה'ם, עם חברים, בין רעים נאמנים. ועל ידי זה, כשהכוונה מאוחדת לנצח היצר ולהתעלות בתורה ובעבודת השי"ת – עוזר הקב"ה ומשלים הכוונה.

"ובלבד שתתן ירך"

אסיים בדברי המדרש קהלת ושיר השירים (א, א): מעשה ברבי חנינא בן דוסא, שראה את הכל עולים לרגל ומביאים קרבנות, ובידו לא היה מאומה. מצא אבן גדולה והחליט להעלותה לירושלים, אולם מפני כובדה לא היה יכול ליטלה. נזדמנו לו חמשה מלאכים בצורת אנשים. אמר להם: רצונכם, שתעלו עמי אבן זו לירושלים, ואתן שכרכם חמשה סלעים? אמרו לו: הן, ובלבד שתתן ירך עמנו. נתן ידו עמהם, וברגע כמימרא היו בירושלים. כשרצה לשלם – נעלמו מעיניו. אמרו לו חכמים, כמדומה שמלאכי השרת סייעוך.

מדוע נצרכו המלאכים לתנאי של "ובלבד שתתן ירך עמנו"? כאן נאמר בתמצית יסוד הדברים שדברנו. תמיד נצרך לסייעתא דשמיא, לא-ל גומר עלי, אין באפשרות בשר ודם לגמור הענין, אולם

מה שמתבקש ונדרש ממנו הוא ה"בלבד שתתן ידך עמנו", איין נעם, איין וועל אַ שטארקען, זה חייב להיות.

הרב אברהם מוקוטובסקי ז"ל, אמר לי בשם אבי זיע"א הסבר על מאמר החיד"א "אין לך דבר העומד בפני הרצון". ותמוה, שהרי הרבה פעמים נאנס אדם ואינו יכול לעשות רצונו, וכמו שנאמר (ברכות ו.) "חשב אדם לעשות מצוה, ונאנס ולא עשה" ועוד כיוצא בזה. ואמר אבי זיע"א, שהכוונה ההיפך, אין לך דבר העומד בפני הרצון, היינו לרצות – אפשר תמיד. אין שום דבר שמעכב את הרצון ולכן אומרים לאדם: ניחא, לא יכולת לעשות, אולם מדוע לפחות לא רצית? הרי גם רבי חנינא בן דוסא לא יכול היה לעשות אולם הוא לפחות רצה, וכשרוצים באמת מכל הלב מסייעים משמים. אלא מה – היצר הרע אינו נותן לרצות. שוב עומד ה"אנוכי" בין האדם לקונו, אולם אין אתה בן חורין, ואי אתה רשאי לפטור עצמך מהרצון. רצו! השתוקקו! חיפצו בכל לבכם!

הרב מבענדין זצ"ל ב"יכהן פאר" אומר על הפסוק "כף אחת עשרה זהב" – "איין בייג – אַ גאלדען יידל", כפיפה אחת, הכנעה אחת, מזהיבה ומייקרת את היהודי. קחו את עצמכם בידים! ובלבד שתתן ידך עמנו, ותגדלו גאונים אמיתיים, חסידים יראים ושלמים, ויהיה לכם הטוב האמיתי בזה ובבא, ויהי נועם ה' אלוקינו עלינו. בזכות המייסדים והעוסקים ברוחניות ובגשמיות, בזכות הרבי שליט"א מייסד הישיבה ושאר הישיבות, שתהיה ברכה והצלחה, ושנזכה במהרה לאור הגנוז ולתחיית המתים, ובתוכם ר' גודל ז"ל, ונזכה לתכלית הטוב.